

УДК 658.589

Ситник Н.С.

кандидат економічних наук, доцент
Львівської державної фінансової академії**ІННОВАЦІЙНІ ФАКТОРИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СФЕРИ ТОВАРНОГО ОБІГУ**

Проаналізовано показники інноваційної активності підприємств торгівлі. Згруповано чинники інноваційної модернізації сфери товарного обігу. Визначено напрями соціальних інновацій у сфері товарного обігу.

Ключові слова: інновація, модернізація, сфера товарного обігу.

Ситник Н.С. ИННОВАЦИОННЫЕ ФАКТОРЫ МОДЕРНИЗАЦИИ СФЕРЫ ТОВАРНОГО ОБОРОТА

Проанализированы показатели инновационной активности предприятий торговли. Сгруппированы факторы инновационной модернизации сферы товарного оборота. Определены направления социальных инноваций в сфере товарного обращения.

Ключевые слова: инновация, модернизация, сфера товарного обращения.

Sytnyk N.S. INNOVATIVE FACTORS OF COMMODITY TURN SPHERE MODERNISATION

Indicators of innovative activity of trading enterprises are analyzed. Factors of innovative modernization of commodity turn sphere are grouped. The directions of social innovation in the field of commodity circulation.

Keywords: innovation, modernization, sphere of commodity circulation.

Постановка проблеми. Інновації в багатьох базових економічних теоріях визнаються чинником виробництва, а отже, й відіграють важливу роль у процесах модернізації й сфери товарного обігу.

Розвиток базових інновацій у сфері товарного обігу потребує розробки та в подальшому реалізації програм довгострокової фінансово-кредитної підтримки інноваційної діяльності, передусім з державним фінансуванням (через відповідні інституції – регіональні та місцеві фонди підтримки підприємництва, створені для здешевлення комерційного банківського кредитування стратегічно важливих для держави та її регіонів інвестиційних проектів, до яких належить й модернізація сфери товарного обігу) та на засадах державно-приватного партнерства; розвитку галузевої та територіальної інституціональної інноваційної інфраструктури (технопарків, бізнес-інкубаторів, інжинірингових бірж, державних та незалежних комерційних фінансових фондів, спілок, інноваційних банків); збільшення дієвості (зокрема, усунення її декларативності) податкових преференцій інноваційної активності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Доцільність, проблеми та перспективи застосування фінансових і податкових важелів стимулювання галузевої інноваційної активності досліджували О. Юркевич, П. Завлін, Д. Кокурін, О. Рудченко та ін. Так, у праці [1, с. 20] обґрунтовуються особливості застосування (для стимулювання інноваційної активності) таких фінансових важелів і інструментів, як системи оподаткування та ціноутворення, використання норм та пільг, створення заохочувальних фондів, надання фінансових премій, дотацій, субсидій, накладання штрафів, встановлення тарифів тощо. Використання податків у якості чинника непрямого стимулювання інновацій обґрунтовується у праці [2, с. 15]. Проте ще досі окреслена тематика залишається недостатньо дослідженою і об'єктивно потребує уваги.

Мета і завдання статті. Метою статті є визначення інноваційних факторів модернізації сфери товарного обігу в Україні та за кордоном. Завдання статті:

- проаналізувати показники інноваційної активності підприємств торгівлі;
- згрупувати чинники інноваційної модернізації сфери товарного обігу.

Виклад основного матеріалу. Ефективність державної політики у сфері розвитку інноваційних процесів,

на думку П. Микитюка, визначає конкурентоспроможність національного господарства та його секторів, адже 90% приросту виробництва забезпечується за рахунок впровадження нових технологій [3, с. 7].

Як доводить В. Зянько, об'єктивна необхідність розвитку інноваційної комерційної господарської діяльності обумовлюється такими важливими факторами, як: актуалізація інтенсивних факторів розвитку економіки, що сприяють використанню досягнень в діяльності економічних агентів; зростання ролі науки в забезпеченні ефективності розробки та впровадження нової техніки і технологій; наявність процесів фізичного та, що ще більш важливо, морального старіння основних засобів і технологій (причому моральний знос, обумовлений інноваційними процесами, також зменшує термін фізичного використання необоротних активів); порівняльне погіршення економічних показників діяльності підприємств торгівлі за рахунок використання конкурентами більш ефективних техніки та технологій; наявність потреби в підтримці вітчизняних підприємств усіх сфер процесу суспільного відтворення. Ці чинники обумовлюють потребу в створенні умов їх активізації: зміцнення науково-технічного потенціалу, формування висококваліфікованих продуктивних сил, створення законодавчої бази, залучення інвестицій в інновації, формування розвинутої ринкової інфраструктури [4, с. 33].

В складних умовах модернізаційних змін інноваційної активності підприємств торгівлі не завжди приділялася належна увага. Хоча це й обумовлено значною мірою недостатністю фінансових ресурсів, але все ж складно стверджувати про підстави зміцнення конкурентних позицій галузі, якщо частка поданих підприємствами торгівлі заявок на об'єкти інтелектуальної власності становила у 2011 р. лише 0,8%; кількість отриманих заявок, починаючи з 2008 р., зменшується та становила у 2009 р. лише 51,7% від показника 2005 р.; кількість поданих заявок скорочується ще швидшими темпами. Водночас до позитивного віднесемо перевищення темпів зростання кількості використовуваних об'єктів інтелектуальної власності відносно кількості отриманих охоронних документів. Хоча ця тенденція ще далеко не стала стійкою.

Попри те, як слушно зазначає науковець, незважаючи на загальне визнання інновацій обов'язковою

передумовою розвитку, за різних систем управління та в різні періоди соціально-економічного розвитку змінювалися підходи до джерел фінансування, структурних і видових особливостей інновацій. Зокрема, в планових економіках переважає державне фінансування, в класичних ринкових – приватні капіталовкладення; по мірі збільшення ролі та участі держави в суспільно-політичному і економічному розвитку частка державних витрат в структурі загальних інвестицій на розвиток інновацій має збільшуватися, в іншому випадку це призводить до зниження конкурентоспроможності вітчизняних товарів (послуг) та їх витіснення з внутрішнього споживчого ринку імпортом, втрати позицій національної економіки в системі міжнародного поділу праці.

Відносно видових особливостей інновацій, то, як зазначає В. Зянько, для приватних інвесторів базові інновації є менш ефективними, на противагу покращенню товарів (послуг), з огляду на більший термін окупності таких інвестицій та вищий рівень ризику подальшого впровадження нововведень у вигляді кінцевої продукції [4, с. 33].

Але, очевидно, що інтереси держави як головної суб'єкта ініціювання процесів модернізації сфери товарного обігу є дещо іншими, адже недостатність розвитку базисних інновацій і винаходів революційного типу перешкоджає покращенню факторних конкурентних переваг галузі та їх утриманню протягом тривалого періоду часу.

Але модернізація сфери товарного обігу потребує врахування не лише базових чи продуктових інновацій, а й повноцінного переліку чинників інших важливих напрямів інноваційної активності. Йдеться про умови, необхідні для стимулювання таких видів інновацій, як покращуючі (впливають на покращення фінансово-господарських процесів на підприємствах торгівлі та у сфері товарного обігу загалом), ринкові (спрямовані на модернізацію та створення нових ринків, способів просування і продажу товарів), організаційні (передбачають нові способи управління розвитком сфери товарного обігу та підприємствах торгівлі, організації торгово-технологічного процесу), техніко-технологічні (реалізуються у змінах в матеріально-технічній базі торгівлі), соціальні (як нові форми задоволення суспільних потреб у товарах (послугах), збільшення соціального капіталу), стратегічні (спрямовуються на вирішення перспективних завдань модернізації і розвитку сфери товарного обігу) та ін.

Згрупуємо чинники інноваційної модернізації сфери товарного обігу на рис. 1.

Покращуючі інновації економічного характеру залежать від поточного стану розвитку систем прогнозування, планування, бюджетування і фінансування нових методів господарювання безпосередньо на підприємствах торгівлі. Тому активізація їх впровадження залежить від доступності для економічних агентів

інформаційно-консультаційних послуг, підвищення кваліфікації персоналу, забезпеченості управлінським персоналом, що володіє арсеналом сучасних методів економічного аналізу, планування діяльності організації, а також діагностики та контролю реалізації бізнес-проектів розвитку.

На думку В. Осецького, конкуренція може ефективно використовуватися як координуючий інструмент відтворення інноваційного потенціалу галузі, узгоджуючи при цьому інтереси суб'єктів – учасників процесів створення і розвитку інновацій, генеруючи стимули інноваційної активності, сприяючи впровадженню результатів науково-технічної діяльності у виробництво, культивуючи ринкову компоненту управлінських навичок і знань [5, с. 72].

Отже, конкуренція є важливим чинником інноваційної модернізації сфери товарного обігу, адже змушує економічних агентів до постійного пошуку більш прогресивних способів організації та здійснення торгово-технологічного процесу, модернізації та ініціювання появи і розвитку нових ринкових ніш, способів просування, продажу товарів.

Удосконалення товарної пропозиції сфери товарообігу як наслідок активізації продуктових інновацій значною мірою залежить від правового захисту об'єктів інтелектуальної власності, адже його недостатність руйнує стимули до створення, а в подальшому й комерціалізації нематеріальних активів як результату інтелектуальної творчої діяльності. Так,

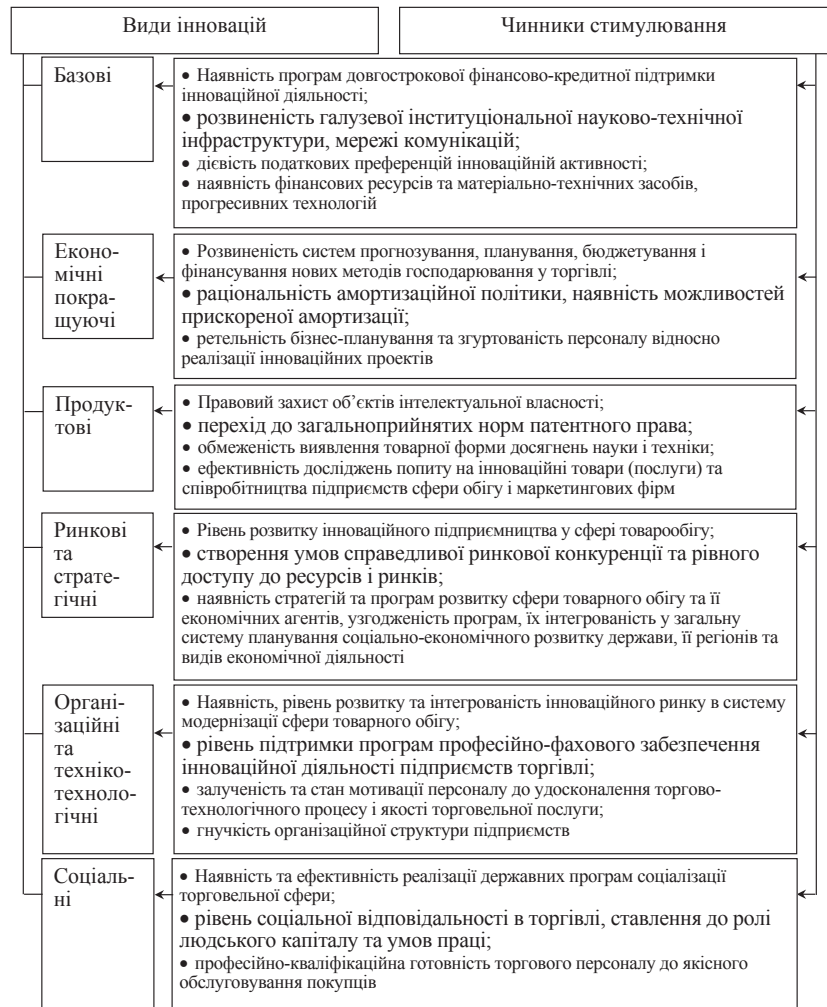

Рис. 1. Чинники інноваційної модернізації сфери товарного обігу (запропоновано автором)

на думку В. Будкіна, саме захист приватної власності є головним стимулюючим інновації чинником, основою становлення мотивації суб'єктів підприємництва до інновацій [6, с. 78]. Ця теза розділяється й іншими науковцями, що досліджують проблеми приватної власності в системі мотивації інноваційного підприємництва [7, с. 74]. Тому зрозуміло, що власність є стимулом, який змушує власників або представників апарату управління підприємством господарювати ефективно, зокрема у тих сферах, які є ризиковими, але необхідними з огляду на потребу стабільної життєздатності.

Значною мірою простежується залежність чинників ринкових інновацій та організаційних, позитивним наслідком активізації яких є нові способи управління розвитком сфери товарного обігу та підприємств торгівлі, організації торгового процесу. Чинниками їх стимулювання, передусім, виступають наявність, рівень розвитку та інтегрованість інноваційного ринку в систему модернізації сфери товарного обігу; рівень підтримки програм професійно-фахового забезпечення інноваційної діяльності підприємств торгівлі; залученість та стан мотивації персоналу до удосконалення торгово-технологічного процесу і якості торговельної послуги.

Особливо важливе значення для стимулювання організаційних інновацій відводиться мотивації персоналу підприємств торгівлі, зокрема рівню оплати праці, збільшення якого посилює мотивацію до участі в обґрунтуванні заходів покращення систем управління.

Роль соціальних інновацій є не менш вагомою, ніж інновацій економічних. Такий висновок обумовлюється тим, що серед завдань розвитку сфери товарного обігу завжди ставилися не лише збільшення обсягів господарювання підприємств та ВВП, але й задоволення потреб населення в якісних товарах і послугах, забезпечення зайнятості, оплати праці тощо. При модернізації торгівлі, внутрішнього ринку та сфери товарного обігу загалом роль соціальних інновацій посилюється та навіть поширюється на всі рівні системної ієрархії управління. Так, їх суспільна значимість, крім вказаного, полягає в посиленні соціалізації сфери торгівлі, для чого її розвиток має бути керованим та інституціалізованим у відповідних державних програмах. Для підприємства соціальні інновації дозволяють покращити його імідж у суспільстві шляхом реалізації соціально орієнтованої та відповідальної поведінки. Покращення відношення до ролі людського капіталу сприяє поліпшенню умов праці, професійно-кваліфікаційної готовності торгового персоналу до якісного обслуговування покупців.

На думку вітчизняних науковців, що досліджували проблеми інституціональної економічної теорії в управлінні розвитком соціально-економічних систем, повноцінний економічний розвиток неможливий без орієнтації на концепцію формування соціального ринкового господарства, спрямованого на синтез гарантованої правовою державою економічної свободи та ідеалів соціальної держави, тобто соціальної захищеності та справедливості [8, с. 66].

Розвиваючи соціальний аспект інноваційної моделі розвитку економіки в умовах глобалізації, О. Дацій, М. Гаман та Н. Дацій відносять до принципів побудови сучасного соціального порядку такі: вдала економічна політика передусім успішна в соціальній сфері, ринковий механізм потребує коригування, необхідним є соціальний захист від загальних життєвих ризиків, потрібно створити рівні можливості для всіх, соціальне партнерство в економіці [9, с. 221].

Д. Кокурін визначає такі структурні напрями моделі соціальної інноваційної економіки, як: 1) правова держава та приватна автономія (маються на увазі їх розділеність, проте водночас рівність прав і свобод); 2) конкурентний порядок (відкритість і ефективність конкуренції); 3) фінансовий порядок (наявність фінансових мотивації та стабільності); соціальний порядок (спрямованість діяльності приватних і державних агентів на соціальну ефективність) [10, с. 16].

Належне підвищення соціальної ефективності модернізаційних процесів безпосередньо у сфері товарного обігу передбачає спрямованість соціальних інновацій на: (1) удосконалення систем захисту прав працівників і забезпечення дотримання законодавства про працю (детінізація зайнятості і оплати праці, збільшення інвестицій в інтелектуальний капітал, покращення умов праці та її оплати, соціальний захист та розвиток соціальної підприємницької інфраструктури); (2) посилення соціальної відповідальності перед суспільством (збільшення зайнятості, розвиток систем управління безпечністю та якістю товарів, популяризація практик легального та інноваційного господарювання); (3) покращення системи захисту прав споживача, якісних характеристик та безпеки товарів і послуг, посилення відповідальності за ціноутворення; (4) збільшення ролі торговельних підприємств у захисті довкілля; (5) дотримання інституціональних норм соціальної відповідальності перед конкурентами та контрагентами.

Висновки. Поява нових ринкових ніш, методів та способів продажу товарів залежить від стану розвитку інноваційного підприємництва у сфері товарного обігу, а також створення умов справедливої ринкової конкуренції та рівного доступу до ресурсів і ринків. На думку автора, тут важливо зазначити, що надмірна монополізація товарних ринків, економічних ресурсів, прав діяльності як інституціональних недоліків процесів трансформації системи державного управління і державного устрою при переході від однієї системи управління державою до іншої, обумовлених значною мірою так званим «зроцунням» інтересів бізнесу та влади, руйнують стимули до інвестування у створення прогресивних сучасних торгово-офісних та торгово-сервісних центрів, об'єктів торгівлі, їх інформаційно-технічного покращення. Адже відсутність (чи слабкість) конкуренції не стимулює торговельних монополістів до масштабних довгострокових інвестицій.

Втім, стимулювання представників торговельного підприємства до удосконалення товарів і послуг потребує також і переходу до загальноприйнятих норм патентного права, ліквідації обмежень виявлення товарної форми досягнень науки і техніки (йдеться, передусім, про перешкоди комерціалізації результатів інноваційної діяльності), здійснення досліджень попиту на інноваційні товари (послуги), у т. ч. шляхом посилення співробітництва підприємств сфери товарообігу і маркетингових фірм. Останнє важливе з огляду на виявлення сучасних та перспективних тенденцій розвитку потреб споживачів щодо нових товарів (послуг).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Юркевич О.М. Фінансовий механізм сприяння розвитку інноваційної діяльності // О.М. Юркевич. – Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. праць. – Вип. 9 (28). – К., 2003. – С. 19–22.
2. Завлин П.Н. Обеспечение стимулирования инновационной де-

- яльності // П.Н. Завлин. – Проблемы науки, 1999. – № 10. – С. 15.
3. Микитюк П.П. Аналіз впливу інвестицій та інновацій на ефективність господарської діяльності підприємства : Монографія / П.П. Микитюк. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – 296 с.
 4. Зянько В.В. Інноваційне підприємництво: сутність, механізми і форми розвитку : Монографія / В.В. Зянько. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2008. – 397 с.
 5. Осецький В.Л. Інвестиції та інновації: проблеми теорії і практики : Монографія / В.Л. Осецький. – К. : ІАЕ УААН, 2003. – 413 с.
 6. Будкін В. Передумови і результати трансформації власності у постсоціалістичних державах / В. Будкін // Економіка України. – 2002. – № 5. – С. 76–83.
 7. Політико-правове регулювання підприємництва в Україні: теорія і практика : Монографія / [Варналії З.С., Кампо В.М., Мазур І.І. та ін.]; за ред. З.С. Варналія, В.М. Кампо. – К. : Знання України, 2005. – 380 с.
 8. Концепції інституціональної економічної теорії в управлінні розвитком соціально-економічних систем : Монографія / [М.А. Йохна, В.В. Стадник, П.Г. Іжевський, О.В. Замазій, В.Л. Карпенко]. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – 313 с.
 9. Дацій О.І. Інноваційна модель розвитку економіки України в умовах глобалізації : Монографія / О.І. Дацій, М.В. Гаман, Н.В. Дацій. – Донецьк : Юго-Восток, 2010. – 370 с.
 10. Кокурин Д.И. Инновационная деятельность / Д.И. Кокурин. – М. : Экзамен, 2001. – 576 с.

УДК 332.145:338.2

Сментина Н.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та управління національним господарством
Одеського національного економічного університету*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МОНІТОРИНГУ ТА ОЦІНКИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ МЕЗОСИСТЕМ

Стаття присвячена теоретико-методологічним аспектам моніторингу та оцінки реалізації стратегій розвитку соціально-економічних систем мезорівня. Розглянуто теоретичні напрацювання відносно основних категорій, законодавче унормування основних положень моніторингу та оцінки реалізації стратегічних планів та вітчизняна практика планування цих процесів. Запропоновано удосконалення вітчизняного механізму моніторингу та оцінки реалізації стратегій розвитку мезосистем через систему результативних індикаторів оцінки рівня їх соціально-економічного розвитку.

Ключові слова: моніторинг, оцінювання, соціально-економічний розвиток, стратегія, індикатори.

Сментына Н.В. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ МОНИТОРИНГА И ОЦЕНКИ РЕАЛИЗАЦИИ СТРАТЕГИЙ РАЗВИТИЯ МЕЗОСИСТЕМ

Статья посвящена теоретико-методологическим аспектам мониторинга и оценки реализации стратегий развития социально-экономических систем мезоуровня. Рассмотрены теоретические наработки относительно основных категорий, законодательная регламентация основных положений мониторинга и оценки реализации стратегических планов, а также отечественная практика планирования этих процессов. Предложено совершенствование отечественного механизма мониторинга и оценки реализации стратегий развития мезосистем через систему результативных индикаторов оценки уровня их социально-экономического развития.

Ключевые слова: мониторинг, оценка, социально-экономическое развитие, стратегия, индикаторы.

Smentyna N.V. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF MONITORING AND EVALUATION OF IMPLEMENTING THE DEVELOPMENT STRATEGIES OF MESOSYSTEMS

The article examined the theoretical and methodological aspects of monitoring and evaluation of implementing the development strategies of regions. The author considers the main categories, legislative regulation the main provisions of monitoring and evaluation of the strategic plans implementation, as well as the domestic planning practice of these processes. Improvement of the domestic mechanism of monitoring and evaluation of the implementation the development strategies of mesosystems are proposed through the number of indicators for evaluating their level of socio-economic development.

Keywords: monitoring, evaluation, socio-economic development, strategy, indicators.

Постановка проблеми. Закономірним етапом розвитку стратегічного управління на рівні окремих адміністративно-територіальних одиниць є розбудова механізму моніторингу та оцінювання реалізації стратегій економічного та соціального розвитку територій мезорівня з огляду на необхідність не лише планувати майбутні зміни в соціально-економічних системах, але й здійснювати постійний контроль та оцінку результативності їх виконання. Саме поєднання стратегічного планування, моніторингу реалізації стратегій та оцінювання цільових показників стратегічних планів, тобто ефективно функціонуюча система стратегічного управління здатна вплинути на конкурентоспроможність соціально-економічних систем різних рівнів управління завдяки фокусуванню на успіхах та невдачах, що мали місце в минулому та врахуванню їх у майбут-

ній управлінській діяльності на шляху досягнення стратегічної мети.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розбудова в Україні системи стратегічного планування розвитку соціально-економічних систем мезорівня тягне за собою підвищений інтерес і до методологічної складової процесів моніторингу та оцінювання результатів реалізації розроблених для мезосистем стратегічних планів. Вітчизняними та закордонними науковцями, практиками, експертами зроблено чимало на шляху збагачення теоретичних напрацювань у цій сфері. Серед дослідників слід відмітити О. Берданову, Б. Боврон, В. Вакуленко, А. Вігоду, В. Момонову, І. Санжаровського та багатьох ін., що працювали над адаптацією закордонного досвіду моніторингу та оцінювання реалізації стратегій, програм, проектів та планів регіонального/місько-